

Rolnummer 6046
Arrest nr. 128/2015 van 24 september 2015

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag betreffende artikel 488*bis*, i), tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, vóór de opheffing ervan bij artikel 27 van de wet van 17 maart 2013, gesteld door de Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, afdeling Mechelen.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters A. Alen en J. Spreutels, en de rechters E. De Groot, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, T. Giet en R. Leysen, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van voorzitter A. Alen,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vraag en rechtspleging*

Bij vonnis van 17 september 2014 in zake M.C. tegen de vzw « Koninklijk Orthopedagogisch Centrum Antwerpen », met als tussenkomende partij M. V.S., waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 1 oktober 2014, heeft de Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, afdeling Mechelen, de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schond het vroegere artikel 488*bis* i), lid 2 van het burgerlijk wetboek het gelijkheidsbeginsel, voorzien door artikels 10 en 11 van de Grondwet, in de mate deze bepaling aan de (erfgenamen van de) beschermde persoon en/of aan de voorlopige bewindvoerder de mogelijkheid bood om een daad vermeld in artikel 488*bis* f) van het burgerlijk wetboek, gesteld door de beschermde persoon in de periode tussen de neerlegging van het verzoekschrift en de beschikking van aanstelling van de bewindvoerder te laten vernietigen, maar niet een testament of een schenking in dezelfde periode verricht door de beschermde persoon, terwijl deze laatste sinds de wijziging van artikel 488*bis* h) door de wet van 3 mei 2003 na de beschikking van aanstelling van een voorlopige bewindvoerder dergelijke handelingen slechts kon verrichten mits een voorafgaande machtiging van de vrederechter ? ».

De Ministerraad, bijgestaan en vertegenwoordigd door Mr. S. Ronse en Mr. G. Dewulf, advocaten bij de balie te Kortrijk, heeft een memorie ingediend.

Bij beschikking van 10 juni 2015 heeft het Hof, na de rechters-verslaggevers R. Leysen en T. Giet te hebben gehoord, beslist dat de zaak in staat van wijzen is, dat geen terechtzitting zal worden gehouden, tenzij een partij binnen zeven dagen na ontvangst van de kennisgeving van die beschikking een verzoek heeft ingediend om te worden gehoord, en dat, behoudens zulk een verzoek, de debatten zullen worden gesloten op 24 juni 2015 en de zaak in beraad zal worden genomen.

Aangezien geen enkel verzoek tot terechtzitting werd ingediend, is de zaak op 24 juni 2015 in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil*

M.C., eisende partij voor de verwijzende rechter, vordert de vernietiging van het authentieke testament van 29 mei 2012 van A.G., waarbij een vroeger testament ten gunste van M.C. werd herroepen. Het bestreden testament werd opgemaakt nadat de huisarts van A.G. een verzoekschrift had ingediend om aan A.G. een voorlopige bewindvoerder toe te voegen en voordat de beschikking van de vrederechter was gewezen waarbij dat verzoek werd ingewilligd. Volgens M.C. is het testament nietig omdat het in strijd met artikel 488*bis*, h), § 2, van het Burgerlijk Wetboek werd opgesteld zonder voorafgaande machtiging van de vrederechter.

De verwijzende rechter is van oordeel dat artikel 488*bis*, a) tot h), van het Burgerlijk Wetboek, dat inmiddels werd opgeheven, van toepassing is op het betrokken geschil. De verwijzende rechter verwerpt de zienswijze van de eisende partij dat een testament dat is opgesteld na de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder maar vóór de beschikking van de vrederechter ter zake nietig kan worden verklaard op grond van artikel 488*bis* van het Burgerlijk Wetboek. De nietigheid waarin voor de handelingen verricht in de voormelde periode was voorzien in artikel 488*bis*, i), van het Burgerlijk Wetboek,

betrof immers enkel de handelingen vermeld in artikel 488*bis*, f), van het Burgerlijk Wetboek, en niet de handelingen vermeld in artikel 488*bis*, h), § 2, van het Burgerlijk Wetboek.

Volgens de verwijzende rechter rijst de vraag of de testator die zijn testament heeft opgemaakt tijdens de voormelde periode niet eenzelfde bescherming moest genieten als de bescherming die krachtens artikel 488*bis*, h), § 2, van het Burgerlijk Wetboek gold na de aanstelling van de voorlopige bewindvoerder. Hij merkt daarbij op dat artikel 488*bis*, i), tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek niet kan worden uitgebreid naar schenkingen of testamenten gedaan of gemaakt in die periode.

De eerste rechter heeft bijgevolg beslist om de hierboven geciteerde prejudiciële vraag te stellen.

III. *In rechte*

- A -

A.1. Volgens de Ministerraad moet de prejudiciële vraag ontkennend worden beantwoord.

A.2. In hoofdorde is de Ministerraad van oordeel dat er geen sprake is van vergelijkbare categorieën van personen. Meer in het bijzonder zou de beschermde persoon die een testament maakt niet vergelijkbaar zijn met de beschermde persoon die rechtshandelingen stelt die vallen onder artikel 488*bis*, f), van het Burgerlijk Wetboek.

Het onderscheid zou gelegen zijn in de gevolgen van de gestelde rechtshandelingen : terwijl de handelingen die vallen onder artikel 488*bis*, f), van het Burgerlijk Wetboek een onmiddellijke impact hebben op de vermogenstoestand van de beschermde persoon, heeft een testament slechts een impact op zijn vermogenstoestand na zijn overlijden.

Het instituut van de voorlopige bewindvoering zou evenwel enkel tot doel hebben personen die wegens een verzwakte mentale en/of lichamelijke toestand niet langer hun eigen goederen kunnen beheren, gedurende hun leven te beschermen. In het licht van die doelstelling zou het zonder meer verantwoord zijn om enkel voor de handelingen die een daadwerkelijke en onmiddellijke impact hebben op de vermogenstoestand van de beschermde persoon te voorzien in een retroactieve nietigheidssanctie, en niet in een dergelijke sanctie te voorzien voor handelingen, zoals het opstellen van een testament, die zijn vermogen niet (kunnen) aantasten gedurende zijn leven.

In ieder geval zou artikel 901 van het Burgerlijk Wetboek, dat voor het opmaken van een testament de voorwaarde oplegt van de « gezondheid van geest », een voldoende rechtsgrond bieden om de eventuele nietigheid aan te voeren van een testament dat is gemaakt vóór de beschikking van de vrederechter tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder.

A.3.1. In ondergeschikte orde is de Ministerraad van mening dat het aangevoerde verschil in behandeling niet bestaat.

A.3.2. Artikel 488*bis*, h), § 2, van het Burgerlijk Wetboek zou immers zelf in een sanctiemechanisme voorzien. Meer in het bijzonder zou uit de aard en de bewoordingen van die bepaling kunnen worden afgeleid dat de beschermde persoon, en bij uitbreiding zijn erfgenamen, zich daarop kunnen beroepen om de vernietiging te vorderen van een testament dat door de beschermde persoon is gemaakt zonder uitdrukkelijke, voorafgaande machtiging van de vrederechter.

A.3.3. Die nietigheidssanctie zou ook gelden voor een testament dat is gemaakt in de periode tussen de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder en de beschikking van de vrederechter ter zake. Volgens de Ministerraad werkt de beschikking tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder immers terug tot op het ogenblik van de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder.

Die zienswijze zou steun vinden in het doel van het instituut van de voorlopige bewindvoering, zijnde de bescherming van de meerderjarige persoon die niet langer zijn eigen goederen kan beheren. Die bescherming zou zo ruim mogelijk in de tijd moeten gelden. Bovendien zou de geneeskundige verklaring die bij het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder moet worden gevoegd, ontegensprekelijk aantonen dat er reeds op het ogenblik van de indiening van dat verzoekschrift redenen bestonden om de betreffende persoon het beheer van zijn eigen goederen te ontzeggen.

Vermits de bescherming die wordt geboden door het instituut van de voorlopige bewindvoering *an sich* een retroactieve werking zou hebben, zou het niet nodig zijn om uitdrukkelijk te voorzien in de vernietigbaarheid van een testament dat is gemaakt in de periode tussen de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder en de beschikking van de vrederechter ter zake.

- B -

B.1. De prejudiciële vraag heeft betrekking op artikel 488*bis*, i), van het Burgerlijk Wetboek dat, vóór de opheffing ervan bij artikel 27 van de wet van 17 maart 2013 « tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid », bepaalde :

« Alle handelingen die door de beschermde persoon zijn verricht in strijd met de bepalingen van artikel 488*bis*, f), zijn nietig. Deze nietigheid kan uitsluitend door de beschermde persoon of de voorlopige bewindvoerder worden ingeroepen.

Het eerste lid is toepasselijk op de handelingen verricht na de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder ».

B.2. Het Hof wordt ondervraagd over de bestaanbaarheid van de in het geding zijnde bepaling met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in de interpretatie dat die bepaling aan de beschermde persoon, zijn erfgenamen en/of de voorlopige bewindvoerder de mogelijkheid bood om een rechtshandeling te laten vernietigen die door de beschermde persoon is verricht in strijd met de bepalingen van artikel 488*bis*, f), van het Burgerlijk Wetboek, in de periode tussen de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder en de beschikking van de vrederechter waarbij dat verzoek werd ingewilligd, terwijl die bepaling niet voorzag in eenzelfde nietigheidssanctie voor een testament of een schenking in de voormelde periode gemaakt of gedaan door de beschermde persoon.

B.3. Het geschil voor de verwijzende rechter betreft een testament dat door een beschermde persoon werd opgesteld in de periode tussen de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder en de beschikking van de vrederechter waarbij dat verzoek werd ingewilligd.

Het Hof beperkt zijn onderzoek tot die situatie.

B.4. In tegenstelling tot wat de Ministerraad aanvoert, zijn de personen die de vernietiging nastreven van een rechtshandeling die de beschermde persoon heeft verricht in strijd met artikel 488*bis*, f), van het Burgerlijk Wetboek in de periode tussen de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder en de beschikking van de vrederechter ter zake, enerzijds, en de personen die de vernietiging nastreven van een testament dat de beschermde persoon in dezelfde periode heeft gemaakt, voldoende vergelijkbaar. Beide categorieën van personen streven immers de vernietiging na van een rechtshandeling die door de beschermde persoon is gesteld.

B.5.1. Artikel 488*bis*, a) tot k), van het Burgerlijk Wetboek, zoals ingevoegd bij de wet van 18 juli 1991 « betreffende de bescherming van de goederen van personen die wegens hun lichaams- of geestestoestand geheel of gedeeltelijk onbekwaam zijn die te beheren » en inmiddels opgeheven bij artikel 27 van de wet van 17 maart 2013, regelde het voorlopig bewind over de goederen toebehorend aan een meerderjarige die, geheel of gedeeltelijk, zij het tijdelijk, wegens zijn gezondheidstoestand, niet in staat was zijn goederen te beheren.

Artikel 488*bis*, a), van het Burgerlijk Wetboek bepaalde dienaangaande :

« De meerderjarige die, geheel of gedeeltelijk, zij het tijdelijk, wegens zijn gezondheidstoestand, niet in staat is zijn goederen te beheren, kan met het oog op de bescherming ervan, een voorlopige bewindvoerder toegevoegd worden, als hem nog geen wettelijke vertegenwoordiger werd toegevoegd ».

B.5.2. De voorlopige bewindvoerder werd overeenkomstig artikel 488*bis*, c) en d), van het Burgerlijk Wetboek aangesteld door de vrederechter, dit op verzoek van de te beschermen persoon zelf, op verzoek van elke belanghebbende of op verzoek van de procureur des Konings.

B.5.3. Krachtens artikel 488*bis*, f), van hetzelfde Wetboek had de voorlopige bewindvoerder tot taak « de goederen van de beschermde persoon als een goed huisvader te beheren of de beschermde persoon in dat beheer bij te staan » (§ 1). De rechter diende de omvang van de bevoegdheden van de voorlopige bewindvoerder te bepalen (§ 2). Bij gebrek

aan aanwijzingen, vertegenwoordigde de voorlopige bewindvoerder de beschermde persoon in alle rechtshandelingen en procedures als eiser en als verweerder. Voor een limitatieve lijst van rechtshandelingen diende de bewindvoerder voorafgaandelijk over een bijzondere machtiging van de vrederechter te beschikken (§ 3).

B.5.4. Artikel 488*bis*, i), eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek bepaalde dat alle handelingen die door de beschermde persoon werden verricht in strijd met de bepalingen van artikel 488*bis*, f), van hetzelfde Wetboek, nietig waren. Het betrof een relatieve nietigheid : de nietigheid kon enkel door de beschermde persoon zelf of door de voorlopige bewindvoerder worden aangevoerd. Na het overlijden van de beschermde persoon konden zijn erfgenamen de vordering tot nietigverklaring instellen (artikel 488*bis*, j), derde lid, van het Burgerlijk Wetboek).

Krachtens het in het geding zijnde artikel 488*bis*, i), tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek gold die nietigheid eveneens ten aanzien van de handelingen verricht na de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder. Aldus werkte de bescherming die ingevolge de aanstelling van een bewindvoerder werd geboden door artikel 488*bis*, f), van het Burgerlijk Wetboek terug tot op het tijdstip van de indiening van voormeld verzoekschrift.

B.6.1. Artikel 488*bis*, h), § 2, van het Burgerlijk Wetboek, zoals ingevoegd bij wet van 3 mei 2003 « tot wijziging van de wetgeving betreffende de bescherming van de goederen van personen die wegens hun lichaams- of geestestoestand geheel of gedeeltelijk onbekwaam zijn die te beheren », bepaalde dat de beschermde persoon slechts geldig kon schenken onder levenden of een uiterste wilsbeschikking maken na machtiging, op zijn verzoek, van de vrederechter. De vrederechter oordeelde over de wilsgeschiktheid van de beschermde persoon. Een testament opgesteld zonder de vereiste machtiging was nietig.

B.6.2. De nietigheidssanctie waarin was voorzien in artikel 488*bis*, i), tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek voor handelingen verricht na de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder gold enkel voor de handelingen gesteld in strijd met artikel 488*bis*, f), van het Burgerlijk Wetboek, waartoe het testament niet behoorde.

B.7.1. Artikel 901 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« Om een schenking onder de levenden te kunnen doen of een testament te kunnen maken, moet men gezond van geest zijn ».

B.7.2. Het testament is een hoogstpersoonlijke rechtshandeling die niet tot de bevoegdheid van de voorlopige bewindvoerder behoort. De beschermde persoon kan een testament maken mits machtiging van de vrederechter, op voorwaarde dat hij gezond van geest is.

B.7.3. De testator kan zijn testament te allen tijde herroepen op grond van artikel 1037 van het Burgerlijk Wetboek. Erfgenamen en derden die zich benadeeld achtten, konden onder de toepassing van het vroegere artikel 488*bis*, a) tot k), van het Burgerlijk Wetboek, de nietigheid van een testament vorderen op grond van artikel 901 van het Burgerlijk Wetboek, indien het bewijs kon worden geleverd dat de testator ongezond van geest was op het ogenblik dat hij het betwiste testament opstelde. Dat bewijs kon worden geleverd met alle middelen van recht en was ook mogelijk voor een testament dat werd opgesteld in de periode tussen de indiening van het verzoekschrift tot aanstelling van een voorlopige bewindvoerder en de beschikking van de vrederechter waarbij dat verzoek werd ingewilligd.

B.7.4. Rekening houdend met het voorgaande, vermocht de wetgever te oordelen dat er geen noodzaak was om de bescherming die werd geboden door artikel 488*bis*, i), tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, zoals het van toepassing was vóór de opheffing ervan door de wet van 17 maart 2013, uit te breiden tot het testament.

B.8. De prejudiciële vraag dient ontkennend te worden beantwoord.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 488*bis*, i), tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek, vóór de opheffing ervan bij artikel 27 van de wet van 17 maart 2013 «tot hervorming van de regelingen inzake onbekwaamheid en tot instelling van een nieuwe beschermingsstatus die strookt met de menselijke waardigheid », schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet.

Aldus gewezen in het Nederlands en het Frans, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op 24 september 2015.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

A. Alen